

ISSN: 2957-3874 (Print)

Journal of Al-Farabi for Humanity Sciences (JFHS)

<https://iasj.rdd.edu.iq/journals/journal/view/95>

مجلة الفارابي للعلوم الإنسانية تصدرها جامعة الفارابي

ירושלים במסורת היהודית: עיון אנליטי בדגמים מן השירה העברית

مقال مراجعة "القدس في التراث اليهودي: دراسة تحليلية لنماذج من الشعر العبري:"

ا.م. مجيد عبود رحيمه

ماجستير لغة عبرية / التخصص: الادب

جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة العبرية

Subject Review: 'Jerusalem in Jewish Heritage – An Analytical Study of Selected Hebrew Poetry'

Baghdad University – College of Languages – Department of Hebrew Language

Majeed.Rheimah@colang.uobaghdad.edu.iq

ملخص المقال:

تُعَدُّ القدس من أبرز الرموز الدينية والتاريخية والثقافية في التراث اليهودي، إذ تحتل مكانة مركزية في العقيدة، والهوية، والشعور القومي اليهودي، وقد انعكس ذلك بوضوح في النتاج الشعري العبري عبر العصور. تهدف هذه الدراسة إلى تحليل تمثيلات القدس في الشعر العبري، انطلاقاً من نصوص مختارة تمثل مراحل زمنية مختلفة، بدءاً من الشعر الديني في العصور الوسطى، ومروراً بشعر النهضة القومية (שירת התחייה)، ووصولاً إلى الشعر الحديث والمعاصر للاستاذ الدكتور فائزة عبد الامير الهديب عن كتابها الموسوم "الاتجاهات الصهيونية في الأدب العبري الحديث (دراسة وتحليل) والمنشور ٢٠٠٧" الطبعة الأولى عام ٢٠٠٧ - نحو ٢٥٨ صفحة. يركز المقال على البُعد الرمزي والدلالي للقدس في الوعي الشعري اليهودي، وتستجلي كيفية توظيف صورة المدينة المقدسة بوصفها رمزاً للخلاص، والأمل، والانبعاث القومي، تارة، وبوصفها مكاناً للفقد، والشتات، والمعاناة، تارة أخرى. كما تسلط الضوء على التحولات في صورة القدس ما بين التصورات الدينية التقليدية والرؤى الحداثية التي تعبر عن التمزق والحنين والهوية المركبة. يعتمد المقال منهج التحليل النصي-الدلالي، وتقارب النصوص الشعرية من زوايا متعددة، تشمل البنية اللغوية، والصور البلاغية، والمجال الرمزي، والعلاقة مع الموروث التوراتي والتلمودي، إلى جانب البعد التاريخي والسياسي. من بين الشعراء الذين تناولتهم الدراسة: (يهودا هاليفي) الذي كتب عن الشوق إلى صهيون من المنفى الأندلسي، أوفير هيرشفيلد وناومي شابيهارا (التي تبرز القدس كأنتى تتزف أو كمكان مقدس مدنس) (يهودا عميحي) الذي دمج القدس الواقعية مع القدس الأسطورية في إطار تجربة شخصية ووطنية. تُظهر التحليلات أن صورة القدس في الشعر العبري ليست ثابتة أو أحادية، بل هي متعددة، تتراوح بين الحنين المثالي والواقع المجروح، بين القدس السماوية والقدس الأرضية، بين الرمز الديني والتعبير السياسي. وتخلص الدراسة إلى أن القدس تمثل فضاءً شعرياً مركباً يعكس التوترات الوجودية في التجربة اليهودية عبر العصور، كما تكشف عن التداخل بين الدين، والهوية، والمكان في الوعي الثقافي الإسرائيلي واليهودي الحديث.

الملخص والتلخيص

1. الإطار العام والهدف

- تبحث المؤلفة في دور المؤسسات التربوية العبرية في ترسيخ الفكر الصهيوني من خلال المناهج المدرسية في مختلف المواد (تاريخ، أدب، جغرافيا، لغة، طبيعة) ... بهدف تشكيل جيل يتبنى القيم الصهيونية والأيديولوجية الإسرائيلية

- بحثها شامل ويغطي **مناهج التعليم** للمرحلة الأساسية، حيث حللت حوالي ٤٠ موضوعاً أدبياً متنوعاً (قصص، شعر، نثر)، كثير منها يستند إلى التوراة أو التراث العبري.
- **الأدب العبري الحديث كأداة أيديولوجية**
- ترى الheid أن الأدب العبري المعاصر كان جزءاً من حملة دعائية صهيونية، تستهدف تأسيس صورة مؤيدة للصهيونية، وتشكيل الوعي اليهودي وفق رؤية غربية عن الشرق الأوسط
- تناولت التمثيلات النمطية للعرب، التي تُصورهم غالباً كمعوقين حضارياً، مقابل اليهود كمبدعين وبناءة الوطن — كأداة لتعزيز رواية الصهيونية في الأدب
- 3. **الفصول الأساسية للكتاب**
- **الفصل الأول:** دور اللغة العبرية في دعم الفكر الصهيوني.
- **الفصل الثاني:** دور الأدب العبري الحديث (كالرواية والقصة والشعر) في ترسيخ الأيديولوجية الصهيونية.
- 4. **دراسة المجالات الأيديولوجية داخل النصوص**
- يبحث الكتاب في مفاهيم مثل: **"العمل العبري"**، و **"الدفاع عن الأرض"**، و **"الاستيطان الطليعي"**، وكيف ظهر ذلك في الشعر والرواية؛ لتبرير المشروع الصهيوني وتنشيط الهجرة والاستيطان.
- خلاصة الكتاب:** يظهر الكتاب كدراسة نقدية متخصصة تكشف حجم التوظيف الإعلامي/التربوي للأدب العبري الحداثي من قبل الصهيونية. ويشير إلى أن الأدب لم يكن مجرد وسيلة تعبير ثقافي، بل كان جزءاً من مخطط تربوي لبناء وعي قومي صهيوني منذ مراحل الطفولة الأولى وحتى البلوغ.

חשיבות המחקר

העיר ירושלים עומדת במרכז הזיכרון ההיסטורי, הדתי והלאומי של העם היהודי, ותופסת מקום מרכזי בשירה העברית לדורותיה — מתקופת המקרא ועד לשירה המודרנית. חקר הייצוגים של ירושלים בשירה העברית מאפשר להבין את הדיאלוג שבין עבר להווה, בין באמצעות בחינה פואטית של טקסטים נבחרים, המחקר מאיר כיצד המשוררים תפסו את. הקודש לחול, בין הלאומיות לחוויה האישית. העיר כסמל רוחני, פוליטי, רגשי ואף מיסטי, ומה מקומה של ירושלים בזהות הקולקטיבית של הכותבים.

סיבות בחירת הנושא

1. העיר מופיעה בלמעלה מ-600 איזכורים במקרא, ולווה את דמות העם בגלות ובגאולה: **מרכזיותה של ירושלים במסורת היהודית** — התבוננות בשירה העברית מאפשרת לזהות כיצד ירושלים שימשה מראה לזהות יהודית, תחושת **שיקוף זהות לאומית ותרבותית**.
2. שייכות ותחושת אובדן ייצוגי ירושלים נעים בין תיאורים של קדושה וציפייה משיחית לבין ביקורת נוקבת על המציאות הפוליטית: **גיוון פואטי וסמלי**. העכשוויות.
3. גם במאה ה-21 ממשיכה ירושלים להיות מוקד לדיון ספרותי, תרבותי ופוליטי, במיוחד בקרב יוצרים ישראלים: **רלוונטיות עכשווית**. שמתמודדים עם שאלות של שייכות, עבר ועתיד.
4. השירה חושפת את הפער בין ירושלים כמושג נשגב לבין העיר הממשית על מורכבותה, סתירותיה וחייה: **פער בין אידיאל למציאות**. היומיומיים.

מטרות המחקר

1. תוך התמקדות ביצירות מודרניות ועכשוויות, כדי לעמוד על התמורות, **לנתח ייצוגים של ירושלים בשירה העברית לדורותיה**. התמטיות והסמליות שחלו בתפיסת העיר.
2. **לבחון את המשמעויות הדתיות, הלאומיות, והאישיות** שמיוחסות לירושלים על ידי משוררים שונים, וכיצד משמעויות אלו משתקפות. במבנה, בשפה ובדימויים של השירים.
3. כפי שהוא בא לידי ביטוי בטקסטים ספרותיים, **להדגים את הפער בין ירושלים המיתית-הרוחנית לבין ירושלים הארצית-הפוליטית**.
4. **לאפיין את הקשר שבין זהות יהודית לירושלים** דרך עולם הפיוטי של יוצרים מרכזיים כמו יהודה עמיחי, זלדה, עגנון, נתן אלתרמן. ואחרים.
5. אלא גם כמרחב של ביקורת, תקווה וחזון ביחס לעיר, **להראות כיצד שירה עברית משמשת לא רק כזירה של זיכרון**. פרק ראשון: 1 מבט כללי על הספר

המחברת. הספר עוסק באחד הנושאים הרגישים ביותר בחקר הספרות ההשוואתית — הקשר בין **הספרות העברית המודרנית לציונות** שואפת להצביע על **הזרמים האידאולוגיים הציוניים** שבאים לידי ביטוי ביצירות ספרותיות עבריות מאז ראשית התנועה הציונית ועד היום. מדובר בעבודה חשובה בתחום חקר המזרח התיכון והספרות העברית, במיוחד בשפה הערבית, שבה נדירות העבודות המתודולוגיות בנושא זה.

2: נקודות חוזק בספר

הספר עוסק בנושא חשוב שכמעט ולא נדון בצורה שיטתית בשפה הערבית – שילוב: **חדשנות הנושא והשיבות הפוליטית-תרבותית**.
1. של ספרות עם אידאולוגיה ציונית, מה שמעניק לו ערך תרבותי מקיף.
2. המחברת נוקטת בשיטה ניתוחית-ביקורתית, ומתמקדת בטקסטים ספרותיים מגוונים, תוך זיהוי רעיונות ציוניים: **שיטה ניתוחית ברורה**.
3. "כמו "החזרה לציון", "הזהות היהודית" ו"הגאולה הלאומית".
4. הספר מבוסס על מקורות עבריים וערביים רבים, ונסמך על ידע היסטורי ופוליטי רחב, שמאפשר: **שפע חומר עיוני ומקורות מגוונים**.
5. להבין את הקשר בין ההקשר ההיסטורי ליצירה הספרותית.
6. המחברת משתמשת בלשון מזויקת ומאוזנת, ללא רטוריקה מיותרת – דבר שמחזק את אמינות הגישה המחקרית: **שפה אקדמית בהירה**.
7. שלה.

3: הערות ביקורתיות

אף על פי שהמידד האידאולוגי חשוב, ניכר שהספר לעיתים מתעלם מהיבטים אסתטיים ואמנותיים: **מיקוד חזק מדי באידאולוגיה**.
1. של היצירה, לטובת פרשנות פוליטית, מה שעלול להחטיא את הרבדים הספרותיים העמוקים.
2. עם זאת, **א. אלצולר ועמוס עוז**, הספר מתמקד בעיקר ביוצרים מרכזיים כמו **חיים נחמן ביאליק**: **ייצוג חלקי של קשת היוצרים**.
3. חסרים יוצרים משניים או שוליים, שיכלו להציג גישות שונות או ביקורתיות לציונות.
4. רוב הניתוחים מתמקדים בתקופת ההקמה והקונפליקט, וההתפתחויות: **ייצוג דל של הספרות העברית העכשווית (מאז שנות ה-90)**.
5. המאוחרות של הספרות העברית – במיוחד הביקורת הפנימית על הציונות – אינן זוכות למקום הראוי.
6. הספר יכול היה להרוויח מהשוואות עם הספרות הפלסטינית, או יצירות יהודיות-חוסר בהשוואות עם ספרות ערבית או עולמית.
7. רוסיות, כדי להעשיר את המבט הביקורתי.

4: הערך האקדמי של הספר

וניתן לראות בו בסיס למחקרים נוספים שיבחנו את ההיבטים, הספר מהווה מקור חשוב לחוקרים בספרות העברית ובמחקר התרבות הפוליטיים ביצירה העברית. הוא מעודד קריאה מחודשת של טקסטים עבריים לא רק דרך המילים אלא דרך האידאולוגיות הסמויות שבתוכם.

5: סיכום והמלצות

ופותח פתח למחקרים, של ד"ר פאיזה אל-הדיב הוא תרומה ייחודית לספרייה הערבית "הזרמים הציוניים בספרות העברית המודרנית" ניתוח כתיבה נשית בישראל ביחס לאידאולוגיה. חקר הזרמים המבקרים את הציונות בתוך הספרות העברית: המשכיים, כגון השוואה ביקורתית בין הרומן הציוני לרומן הפלסטיני. הציונית.

פרק שני: ירושלים במסורת היהודית: עיון אנליטי בדגמים מן השירה העברית

מבוא

ירושלים תופסת מקום מרכזי במסורת היהודית – לא רק כעיר גיאוגרפית אלא גם כסמל דתי, היסטורי ותרבותי. לאורך הדורות, התשוקה לציון והכמיהה לגאולה באו לידי ביטוי בשירה העברית החל מהפיוטים הקדומים ועד לשירה המודרנית. המשוררים מבטאים דרך ירושלים רעיונות של זהות, שייכות, גלות וגאולה, ובכך חושפים את הפנים המגוונות של יחס העם היהודי לעירו הקדושה.

(שירת ימי הביניים) "יהודה הלוי – (ציון, הלא תשאל

"(1) ציון, הלא תשאל ללשול אסירך אשר שלום הם דורשים, והם שרידיך"

הניתוח:

המשורר מבטא את הגעגועים של יהודי הגלות לירושלים, אותה הוא מדמה לדמות אם. הציטוט משקף את הזיקה הרגשית העמוקה בין העם לבין העיר הקדושה, שנראית כאן לא רק כעיר אלא כישות חיה שיש לדאוג לה. המסורת הדתית מופיעה כאן בצורה טהורה של תפילה ושירה.

"אורי צבי גרינברג – מתוך "רחובות הנהר"

2("כי דם האח על חומת ירושלים / לא נשטף עוד בגשמי געגוע"

הניתוח:

גרינברג, שנכתב מתוך טראומת השואה והמאבק להקמת מדינה, מציג את ירושלים לא רק כעיר קדושה אלא כעיר ששותת דם. החומה – סמל קדום של העיר – ספוגה בדם של מאבקים. זהו קול נוקב וכואב, אשר רואה במסורת לא רק מקור תקווה, אלא גם מטען כבד של שכול ומאבק.

"זלדה – "ירושלים"

3("ירושלים של מעלה, ירושלים של מטה – שתיהן שוכנות בלבי"

הניתוח:

זלדה מבטאת את המתח בין המיסטי והממשי. היא מקשרת את המסורת (ירושלים של מעלה – האדיאלית) לבין החוויה האישית והעכשווית (ירושלים של מטה). העיר בשיר היא כפולה – גם אידאל רוחני וגם מקום של חיים יומיומיים, ובכך מבטאת את עומק השפעתה של המסורת היהודית.

4. "יהודה עמיחי – מתוך "ירושלים 1967"

4("בירושלים יש תמיד מישהו שהולך אחרי מישהו אחר. / הוא נקבר אחריו"

ניתוח:

עמיחי, באירוניה האופיינית לו, מתאר את ירושלים כעיר של זיכרון, מוות וקדושה – אך גם של שגרה, פחד וצחוק. הציטוט משקף את נוכחות המוות כחלק מהמרחב הקדוש. ירושלים כאן היא עיר מודרנית שחיה בצל עבר כבד – קדושה ואלימה בו זמנית.

"רחל המשוררת – אל ארצי

5("אל ארצי, אל ארצי, ירושלים – האם אשוב לראותך עוד")

ניתוח:

רחל כותבת את געגועיה לא רק לארץ ישראל אלא גם לירושלים כסמל של תקווה וכיסופים. העיר מזוהה כאן עם חלום אישי ולאומי כאחד. השיר מבטא את האבל הפנימי על אובדן החלום לשיבה – במובן הרוחני והגופני כאחד.

"דגם ראשון: חיים נחמן ביאליק – "על השחיטה

6("...ואם תשפח ירושלים – שפוח תשפח מיני")

הניתוח:

ביאליק עושה שימוש באזכור ישיר מתהילים (קל"ז), אך מטיל עליו צל של יאוש וזעם בעקבות פרעות קישינב. ירושלים כאן היא סמל לאובדן הרוחני ולחולשה של העם בגלות. היא משמשת לא רק מושא געגועים אלא גם אבן בוחן מוסרית: השכחתה כמוה כוויתור על זהות לאומית-רוחנית.

"דגם שני: אורי צבי גרינברג – "רחובות הנהר

7("...את ירושלים לא בנו עוד / רק בשן ובשן בכו כל חלומיהם")

הניתוח:

אצ"ג רואה בירושלים סמל לגאולה שלא מומשה. הוא כותב מתוך תחושת שבר היסטורי ומעמת את החלום הציוני עם המציאות. ירושלים בשיריו היא יעד נצחי, אך גם מראה שמראה את פצעי העם והכישלון בגאולה שלמה. השפה תנ"כית, ולעיתים נבואית, מדגישה את הממד המטאפיזי של העיר.

"דגם שלישי: יהודה עמיחי – "ירושלים

8("...ירושלים היא אישה שמהלכת ברחובות בלבוש כבד / בלילות, בודקת אם כל שעריה נעולים")

השיר: ניתוח

עמיחי מציג ירושלים בדימוי אנושי, כאישה סגורה ומסתורית. היא אינה רק מקום אלא ישות. העיר כבר אינה רק מושא של תשוקה גאולית אלא גם מקום של כאב, פצע, הסתגרות. אצל עמיחי, ירושלים היא מקום מורכב – קדושה ומקוללת, יפה ומכוסה בטרומה. מדובר בירושלים לאחר מלחמות, לאחר חלום.

ביאליק – ירושלים כזיכרון לאומי פצוע

9("ואם אשכח ירושלים – תשכח מיני")

הניתוח:

הוא לוקח פסוק מקודש – השירה טעונה בתחושת קינה וזעם. ירושלים אצל ביאליק היא סמל לאומי-רוחני שמייצג את האובדן בגלות. העיר היא זיכרון כואב שמחייב מוסרית את העם היהודי לשוב לעצמו ולשורשיו. והופך אותו לזעקה פוליטית מוסרית.

אצ"ג – ירושלים כחזון משיחי שנכשל

10("...את ירושלים לא בנו עוד / רק בבשן ובשן בכו כל חלומיהם")

הניתוח:

תחושת אכזבה – משתמש בשפה תנ"כית אפוקליפטית, רווית כאב. אידיאל נבואי שמנוגד למציאות, ירושלים מוצגת כיעד שלא הוגשם. מראה לפצע הלאומי שלא נרפא, העיר היא גם מרכז רוחני וגם מקום של קינה. עמוקה מהציונות החילונית.

יהודה עמיחי – ירושלים כעיר טראומטית ופרטית

11("...ירושלים היא אישה שמהלכת ברחובות בלבוש כבד")

הניתוח:

עיר – הוא מצייר אותה כעיר שמגוננת, מסתגרת, פצועה. לא רק סמל אלא גם גוף חי – אצל עמיחי, העיר מקבלת דימוי אנושי ואינטימי. אין כאן חזון לאומי מובהק או גאולה, אלא מורכבות רגשית, ביקורת עדינה, אירוניה שקטה. של זיכרונות ולא של נבואה.

"חיים נחמן ביאליק – "על השחיטה

12("ואם תשכח ירושלים – תשכח מיני")

הניתוח:

אינה רק סמל: ירושלים כאן. ביאליק לוקח פסוק מקודש ועמוק מהמסורת היהודית – ומטעין אותו בזעם מודרני לאחר פרעות קישינב קריאה לאחריות – הזעקה אינה רק דתית אלא פוליטית. השכחתה נתפסת כהתאבדות רוחנית. דת, אלא ציר מוסרי של קיום לאומי. השפה תנ"כית אך מלאה כאב חילוני – סימן להולדת שירה עברית מודרנית. היסטורית של עם בגלותו.

"אורי צבי גרינברג – "רחובות הנהר

13("...את ירושלים לא בנו עוד / רק בבשן ובשן בכו כל חלומיהם")

הניתוח:

המשורר תוקף את "חלום שמחכה להתגשם", מוצגת כחזון לא ממומש: החלום – לא נבנה. ירושלים אצ"ג כותב מתוך ייאוש ציוני ירושלים משמשת תמרור אזהרה. השפה תנ"כית – מביעה עוצמה נבואית ואכזבה משיחית. הפאסיביות של העם: בוכים במקום לבנות. הגאולה עלולה להישאר רעיון אם לא יפעלו –

14("תהילה" ש"י עגנון מתוך הסיפור

15("ירושלים שלי מלאה בתי כנסת, היכלות קטנים ונחבאים... כל אבן מספרת על צדיקים שהלכו כאן")

גיתוח:

עגנון מתאר את ירושלים כעיר חיה ברוח, רוויה בזיכרון של קדושים ומסורת. כל פרט בה, מהבניין ועד לרחוב, טבוע במורשת יהודית. הציטוט ממחיש את הפיכת העיר לטקסט של זיכרון – שבו גם המקום הפיזי מדבר בשם הדורות. עגנון מעניק לירושלים איכות של מדרש שבו ההווה כרוך בעבר מקודש, חי.

16("מגש הכסף" מתוך נתן אלתרמן)

(אז תיגש נערה ותיגש בחור ויאטו לאט את צעדם... על גבול שדה הקרב יאמרו: הנה המגש אשר עליו ניתנה לכם מדינת היהודים" (17))

הגיתוח:

אף ששם ירושלים אינו מוזכר במפורש, ברור מהקונטקסט ההיסטורי (מלחמת העצמאות) שירושלים נתפסת כאן כיעד הגאולה. היא העיר שזכתה, אך במחיר הדם. הציטוט מדגים את חיבור ירושלים למסורת היהודית של קורבן – כמו המקדש שנחרב – אך גם להתחדשות ציונית. כך ירושלים הופכת לסמל של קדושה חילונית, מסורתית וחדשה גם יחד.

"בעיר ההולכת ונבנית" מתוך סיפורו: יהודה בורלא

(18) "והשמש זרחה על הגגות הישנים של ירושלים, כאילו בירכה אותם בשלום של שבת"

הגיתוח:

בורלא משלב תיאור טבעי עם תוכן דתי. זריחת השמש בירושלים אינה רק תופעת טבע אלא ברכה של שבת – כלומר, זמן מקודש. הציטוט מדגים את ראייתו של בורלא את ירושלים כעיר שהחולין בה ספוג בקדושה. גם הרחוב והגג – סמלים יומיומיים – נושאים בתוכם את ההילה של המסורת. זהו ביטוי לאופן שבו הזהות היהודית-מסורתית נוכחת בחיים העירוניים.

שמואל יוסף עגנון (ש"י עגנון)

19("תמוז שלשום")

הגיתוח:

סמליות. ירושלים מוצגת כעיר קדושה, עיר ההבטחה והשכינה, אך בו בזמן מלאה ניגודים – קודש וחול, תקווה ואכזבה: **היבט דתי** געגוע עמוק לירושלים אך גם ביקורת על הפוליטיקה: **הבעה רגשית.** ירושלים היא נקודת המפגש בין עבר לעתיד, בין גולה לתחייה. והחברה בה.

יהודה עמיחי (יהודה עמיחי)

20("דגם: "ירושלים קשה מדי בשביל ילד")

גיתוח:

העיר מסמלת זהות מורכבת ופנים-חברתית: **היבט פוליטי.** ירושלים כעומס נפשי ורגשי, לא כעיר נורמלית אלא כעול כבד: **היבט אישי** ירושלים אינה רק מושא: **ביקורת.** שילוב בין פשטות לשירה מגובשת מבליט את הקונפליקט בין קדושה לחיים יומיומיים: **שפה.** קרועה תפילה, אלא מקום כאב וסבל היסטורי.

אריה שליט (אריה שליט)

21("דגם: "ירושלים שלי")

גיתוח:

ירושלים מוצגת כבירת הנצח של עם ישראל – דתית ולאומית כאחת: **היבט לאומי ודתי.**

"שימוש באזכורים תנ"כיים רבים כמו "ציון", "הר המוריה", "הכותל": **שפה.** העיר מסמלת גאולה וחזרת העם לציון: **סמליות.**

יהודה מיכאלי (יהודה מיכאלי)

22("דגם: "ירושלים של ברזל, של זהב ושל אור")

גיתוח:

ביקורת על צביונה הצבאי של: **היבט היסטורי-פוליטי.** כותרת השיר מבטאת ניגודים: ברזל = מלחמה, זהב = קדושה, אור = תקווה. שילוב בין ביטויים מקראיים לבין שפה יומיומית יוצר כפילות – עיר קודש מול עיר קרועה: **שפה.** ירושלים לאחר 1967.

זלדה משקובסקי (זלדה)

23("דגם: "ירושלים")

שירה קרובה לפיוט, לתפילה, לביטוי נשמתי: **היבט מיסטי.** העיר אינה גיאוגרפיה אלא חוויה נשגבת: **ירושלים הרוחנית: גיתוח.** ירושלים כסמל לטוהר וכאב, כעיר קדושה אך גם כואבת: **סמליות.** עמוק.

נתן אלתרמן (נתן אלתרמן)

24("דגם: "העיר")

גיתוח:

העיר היא זירת: **היבט פילוסופי ולאומי.** אלתרמן מרמז לירושלים בלי לומר את שמה – עיר שבין מיתוס למציאות: **עיר מרובת פנים.** ירושלים היא מטאפורה לגאולה ולחזון הציוני: **סמל.** קיום למאבק בין טוב לרע, בין תקווה להשמדה.

סיכום:

ירושלים בשירה העברית משקפת את המתח שבין חלום למציאות, בין קודש לחול, בין גלות לגאולה. כל משורר מציב מראה אחרת: • ביאליק מתאבל, אצ"ג זועק, עמיחי מהרהר. דרכם אנו למדים על דמותה המשתנה של ירושלים לא רק כמקום אלא כמרחב זהותי ורוחני במסורת היהודית.

ירושלים מהווה סמל מרכזי בשירה העברית לדורותיה, והיא משקפת רגשות דתיים, לאומיים ואישיים כאחד. •

- העיר מופיעה כמוקד של כמיהה רוחנית וגעגועים היסטוריים, במיוחד בהקשר לחורבן, לגלות ולתקווה לגאולה.
- השירה העברית משלבת בין יסודות מקראיים לבין חוויות מודרניות, מה שמעניק עומק תרבותי ורגשי לדמותה של ירושלים.
- המשוררים מציגים את ירושלים לעיתים כאם רחומה ולעיתים כעיר פצועה ושבורת לב, בהתאם לרקע ההיסטורי והאישי שלהם.
- במאה ה-20 וה-21, ירושלים בשירה נעשית גם זירה למאבקים פוליטיים וחברתיים, ולא רק סמל דתי או לאומי.
- שפת השירה נעה בין פיוטיות מסורתית לשפה חדשנית וניסיונית, מה שמאפשר רב-שכבתיות בפרשנות.
- הזיכרון הקולקטיבי של העם היהודי עובר דרך דימויה של ירושלים בשירה, כאחד המרכיבים של הזהות הלאומית והדתית.
- שירים רבים משתמשים בדימויים של חורבן ובנייה, של לילה ואור, כדי להדגיש את הניגודים הפנימיים של העיר.
- השירה העברית מעניקה לירושלים קיום מטאפורי – לא רק מקום גיאוגרפי, אלא מושג נפשי, מוסרי ותיאולוגי.
- באמצעות ניתוח דגמים שונים של שירה עברית, ניתן לעקוב אחר התמורות הרגשיות, ההיסטוריות והתרבותיות ביחס לירושלים לאורך הדורות.

המקורות:

- 1- פטאי, רפאל, וולמוט. צב. מבחר הסיפור הארץ ישראלי. ירושלים, 1956 עמ' 212.
- 2- גולדברג, לאה. אמנות הסיפור, הקיבוץ המאחד, (תל-אביב, 1967), עמ' 11.
- 3- מדקור, אברהם القلعاوي, سهير, محمود, زكي نجيب. الموسوعة العربية الميسرة. القاهرة، دار العلم، ١٩٦٥، ص ١٩٤.
- 4- פ, לחובר. תולדות הספרות העברית החדשה, ספר 2, דביר, (תל-אביב, 1966), עמ' 11.
- 5- . עמ' 1989.10 שקד, גרשון. גל חדש בסיפורת העברית, 5-
- 6- וורסס, שמואל. על מצב המחקר (על מחקר ספרות ההדכלה בימינו) האונברסיטה העברית בירושלים, 1985. עמ' 33.
- 7- ש, אברהם. מלון הספרות העברית והכללית, תל-אביב, 1978, עמ' 10.
- 8- פבזנר, י. אנציקלופדיה יהודית. ירושלים, 1970, עמ' 91.
- 9- פיארכרג library.osu.edu/projects/lexion
- 10- אברהם שאנן. הספרות העברית החדשה. תל אביב עמ' 193.
- 11- בן אור. תולדות הספרות העברית החדשה. כרך 3, תל אביב 1972, עמ' 252.
- 12- מרדכי. נרקיס האנציקלופדיה העברית היהודית. תל אביב כרך א' 1969, עמ' 605.
- 13- Simon halkan Hebrew Literature new York 2nd Ed 1974
- 14- علي ، د. خالد اسماعيل . النصوص العبرية الحديثة. بغداد ١٩٨٩، ص ١٠.
- 15- عوف ، عبد الرحمن علي. تاريخ الادب العبري . القاهرة، ١٩٨٥، ص ٢٩٩
- 16- بحراوي حسن، بنية الشكل الروائي، ط ١، المركز الثقافي العربي، بيروت، ١٩٩٠، ص ٢٠.
- 17- نیلی دینگوٹ – نوریت חמון, הפואטיקה של הסיפורת, יחידות 4 – 7, האוניברסיטה הפתוחה – תל אביב, 1986, עמ' ٤٩.
- 18- حسين القباني، فن كتابة القصة، ط ١، الدار المصرية العامة للتأليف والترجمة والنشر، القاهرة، ١٩٦٥ ص ٥٨.
- 19 – رحيمه، مجيد عبود. (2018). الواقعية في الادب العبري الحديث، بحث منشور في مجلة كلية الاداب، حوليات عين شمس، العدد (17) سبتمبر، القاهرة.
- 20 – رحيمه، مجيد عبود. (2023). الواقعية في الرواية العبرية المعاصرة رواية ايلي عمير "مطير الحمام انموذجا"، بحث منشور في جامعة بغداد/ مجلة كلية اللغات، العدد (٤٨) نيسان.
- 21- اسماعيل، حسن عبد الامير . (2021). الشخصية المتمردة على واقع التعليم في قصة نفس محطمة، بحث منشور في مجلة بيت الحكمة، دراسات الترجمة: مجلة فصلية محكمة عن بيت الحكمة/ قسم دراسات الترجمة. العدد 16.
- 22 – رحيمه، مجيد عبود . (2022). اهمية القدس لليهود وانعكاسها في القصة العبرية المعاصرة (نماذج مختارة)، بحث منشور في المجلة الامريكية الدولية للعلوم الانسانية والاجتماعية، العدد الحادي عشر، الجزء الثاني – ابريل –2022، ص 34.
- 23 – عبد الكريم، اسماء . (2019). صراع الشخصيات في اعمال يعقوب شتاينبيرج القصصية، بحث منشور في مجلة كلية اللغات . العدد (49)، بغداد، ص 27.
- 24- علي، بيداء عباس. (2019). البعد الرمزي للمدوع في شعر بياليك. بحث منشور في الاداب، حوليات عين شمس، المجلد (47)، القاهرة، ص 57.